

Research Paper

Living Experience of Female-Headed Households from Post-Earthquake Violence (A Case Study of Female-Headed Households Living in Earthquake-Stricken Areas of Kermanshah Province)

Taeybeh Goodarzi¹, Satar Parvin^{2*}, Alieh Shekarbeigi³

1. Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University. (Instructor of the Social Sciences, Department of Payam Noor University, Tehran, Iran)
2. Department of Social Work, Allameh Tabatabaee University, Tehran, Iran
3. Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: 2020/09/01

Revised: 2021/03/28

Accepted: 2022/06/10

Use your device to scan and read the article online

DOI:
10.30495/jzv.2021.25896.334
9

Keywords:

Lived experience, Violence, Female-headed households, Kermanshah earthquake.

Abstract

Introduction: Female-headed households are vulnerable and neglected social groups in natural disasters who always subjected to violence due to cultural and social issues. The aim of this study was to investigate the lived experience of female-headed households from post-earthquake violence in Kermanshah province.

Methods: The study population was all women affected by the earthquake and 20 of them were purposefully interviewed in person. The sample size was continued using theoretical sampling until theoretical saturation. Data collected by interpretive phenomenological strategy and analyzed by Dickelman et al (1989).

Findings: 474 open source codes, 55 sub-themes and 4 main themes extracted. Findings of violence against women founded to include "unfair access to resources, stigma, lack of security, and the destruction of communities." The results of this study show that the elimination of violence against these women depends on the removal of cultural barriers before the events and attention to their decision-making power in the heart of the family and society.

Citation: Goodarzi T, Parvin S, Shekarbeigi A. Living Experience of Female-Headed Households from Post-Earthquake Violence (A Case Study of Female-Headed Households Living in Earthquake-Stricken Areas of Kermanshah Province). Quarterly Journal of Women and Society. 2021; 12 (46): 135-147.

*Corresponding author: satarparvin

Address: Department of Social Work, Allameh Tabatabaee University, Tehran, Iran.

Tell: 09210770949

Email: sparvin1359@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

Women are more vulnerable to disasters than men are. Studies (1);(2);(3);(4);(5);(6);(7) confirmed the link between natural disasters and the increase in violence against women, the effects of which in some cases go beyond the

immediate consequences of the catastrophe. Enarson (2012) considers natural disasters to be a social process rooted in the relationships and patterns of socio-historical development of societies that marginalize women and expose them to violence, and while living in temporary shelters that provide security. There is no

privacy; they are at risk of rape and violence [Quoted from, (8)]. Among the vulnerable groups of women in disaster are women and girls who are heads of households who are under more pressure in emergencies due to lack of access to opportunities and resources. Therefore, the present study seeks to answer the question of what violent experiences did the earthquake create for female-headed households living in the earthquake-stricken areas of Kermanshah province?

Methods

In this study, in order to understand the experience of women and girls heads of households from post-earthquake violence, an interpretive phenomenological strategy is used. Phenomenology values the specific experiences of individuals as a credit source of knowledge and is appropriate for achieving the participants' mental experience.

Considering that among the earthquake-stricken cities of Kermanshah province, Sarpol-e-Zahab city suffered the most damage, the study population consisted of all women and girls who were the heads of households in the earthquake-stricken city of Sarpol-e-Zahab. Purposeful sampling we used to select individuals. They selected based on two criteria: A) Proportion between their experience and the purpose of the study. Accordingly, women who experienced the Kermanshah earthquake in November 2017 and subjected to violence after the earthquake identified as the target sample; B) had the characteristics of an informed person aware of the subject matter, which interpreted as a key participant or informant.

The sample size continued through theoretical sampling until theoretical saturation. In a qualitative study, the number of people interviewed cannot be predict with certainty (9). Based on this, information obtained from 20 women and girls heads of households. Data were collected using in-depth individual interviews. The interview form was twofold: the main questions that examined the experience of violence among women, Sub-questions that followed the main

questions and based were on specific and unique experiences of women

The approximate average interview time was 45 minutes. Due to ethical considerations and all standard requirements, such as location, time, and limitation of the interview, all interviews a conducted after obtaining the permission of the anonymous participants. We analyzed the data based on the analysis method of Dickelman et al. (1989).

Findings

In the data analysis process, 474 open source code, 55 sub-themes and 4 comprehensive or main themes an extracted. The answer to the main research question "What is your experience of post-earthquake violence?" We found four main categories: unfair access to resources, stigma, lack of security, and destruction of communities.

Unfair access to resources: In the recovery period, women discriminated against at all levels, have fewer resources and rights than men, and have to endure additional and disproportionate pressures that make them less likely to rehabilitate (10).

It must be my husband to deliver the canopy. "Because the convent was handed over to the (male) head of the family".

Hot stigma: Even in disaster, women heads of households are not safe from the professions and motivations of those around them. In such an environment, they face a variety of negative behaviors towards themselves.

"Some of these engineers and architects who came to renovate. "To offer a friendship or concubine until you find out about a divorce".

Lack of security: In the insecurity of the shelter and the living conditions of the airport, the possibility of violence against women and girls increases.

"The toilets are not locked, some of them put their heads down, they come to the toilet at once!! "We had to go to the bathroom as a group or with one of the men".

As the presence of strangers in the area increased, some female-headed households

felt insecure, as many strangers and addicted men pitched tents next to them and felt that anyone could easily enter their tents.

"The walls of the tents were very thin and there were no locks. One night a dead man had brought his head from the tent inside. "I ran away until I screamed".

Destruction of communities:In the catastrophe, the collapse of traditional communities and families affects women's social protection systems and exposes them to vulnerability and violence(11).

" Migrating a lot after the earthquake. I do not know anyone now. "I have not been able to come out and eat in the air since this worker came".

In the absence of discipline in the process of delivering relief items, some women felt that in order to receive aid, they had to respect their dignity.

"In the hustle and bustle of the distribution of aid, some men reached out or pushed each other, very often saying: 'So-and-so ~ " Was there no one else?! Weak "I had to go because of my children, I had no one else."

Discussion& Conclusion

Women and girls heads of households become more vulnerable and harassed after the disaster due to the loss of protection and security facilities, often due to the destruction of social networks, cultural taboos, lack of privacy in the camp, and Lack of private health facilities occurs, especially during resettlement in the camp. The findings of this study show that the basic structure of patriarchy and the lack of a gender perspective in relief and crisis management programs neglect the rights and capacity of women. In addition to being vulnerable to disaster, women do not have access to health care services and are victims of violence. This violence exacerbated when women do not have problems expressing themselves due to cultural taboos and it is difficult to obtain accurate statistics and information. Therefore, the elimination of violence against these women depends on the

removal of cultural barriers before the events and attention to decision-making power. They are at the heart of the family and society.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All participants in the study participated in the study by filling out a consent form, and the researchers assured them that the results of the research were confidential.

Funding

The authors have paid all financial resources and costs for research and publication of the article and no financial support has been received.

Authors' contributions

The article is an excerpt from a Doctoral Thesis. The first author is a doctoral student; The second author is the tutor and the responsible author; The third author is a dissertation consulting professor.

Conflicts of interest

This article is taken from the Doctoral Thesis entitled Under the title "Earthquake Socio-Cultural Consequences in the Lives of Women Heads of Households (Experience of Women Heads of Households in the Kermanshah Earthquake)", (Department of Sociology, Islamic Azad University, Central Tehran, Iran) and does not conflict with personal or organizational interests.

تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله (مورد مطالعه زنان و دختران سرپرست خانوار ساکن در مناطق زلزله زده استان کرمانشاه)

طیبه گودرزی^۱، ستار پروین^{۲*}، عالیه شکرپیگی^۳

۱. گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، (مربی گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران)

۲. گروه مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

۳. گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله استان کرمانشاه بود.

روش: جامعه مورد مطالعه کلیه زنان سرپرست خانوار آسیب دیده در زلزله بودند که به صورت هدفمند با ۲۰ نفر از آنها مصاحبه عمیق فردی انجام گرفت. حجم نمونه با استفاده از نمونه گیری نظری و تا رسیدن به اشباع نظری تداوم یافت. داده ها با استراتژی پدیدارشناسی گردآوری و با روش دیکلمن و همکاران (۱۹۸۹) تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها: از تجزیه و تحلیل داده ها ۴۷۴ کد باز و اولیه، ۵۵ درون مایه فرعی و ۴ درون مایه اصلی حاصل شد. طبق یافته ها تجربه خشونت علیه زنان عبارت بودند از: «دسترسی ناعادلانه به منابع، داغ ننگ، فقدان امنیت و تخریب اجتماعات». نتایج این مطالعه نشان می دهد که رفع خشونت ها علیه این زنان منوط به حذف موانع فرهنگی ماقبل حوادث و توجه به قدرت تصمیم گیری آنها در بطن خانواده و جامعه است.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۱۱

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۰۱/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۲۰

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jzv.2021.25896.3349

واژه های کلیدی:

تجربه زیسته، خشونت، زنان و دختران سرپرست خانوار، زلزله کرمانشاه.

* نویسنده مسئول: ستار پروین

نشانی: گروه مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

تلفن: ۰۹۲۱۰۷۷۰۹۴۹

پست الکترونیکی: sparvin1359@gmail.com

مقدمه و بیان مسأله

بلایای طبیعی منجر به بروز تنش ها و مسائل روحی و جسمی فراوانی در بین افراد می شود که تأثیرات متفاوتی گروه های مختلف اجتماعی می گذارد. از نظر نومایر و پلومپر^۱ (۲۰۰۷)، بلایای طبیعی به صورت یکسان بر مردم تأثیر نمی گذارند. نابرابری در مواجهه با خطر و

همچنین نابرابری در دسترسی به منابع و فرصت ها به لحاظ اجتماعی شکل گرفته و به طور سیستماتیک برخی از گروه ها را بیشتر از سایرین در برابر تأثیرات بلایای طبیعی آسیب پذیرتر می کند (۱۲). انارسون^۲ (۲۰۱۲) بلایای طبیعی را فرآیندی اجتماعی می داند که ریشه در روابط و الگوهای توسعه تاریخی اجتماعی جوامع دارند. این الگوها زنان را به حاشیه رانده و آنها را در معرض خطر خشونت قرار می دهد

²Enarson

¹Neumayera&Plümper

دارد که اثرات آن در برخی موارد همچنان فراتر از پیامدهای فوری یک رویداد است. با این حال، مطالعات در مورد خشونت بعد از فاجعه بسیار اندک است چون بلافاصله پس از فاجعه، نگرانی در مورد میزان خسارت و تأمین نیازهای اساسی در اولویت نظارت بر وقوع خشونت قرار می‌گیرند. در ادامه به برخی از مهمترین مطالعات این حوزه اشاره شده

از نظر بردشاو و فوردهام⁵ (۲۰۱۳) فاجعه‌ها منجر به فروپاشی نظم اجتماعی می‌شوند. در فاجعه شبکه‌های حمایت اجتماعی خانواده‌ها از بین می‌روند و موجبات آسیب‌پذیری و خشونت علیه زنان را فراهم می‌آورد (۱۸).

از نظر بهادرا^۶ (۲۰۱۷)، عوامل مختلفی از جمله شدت فاجعه و زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی در آسیب‌پذیری زنان نقش دارد. به لحاظ سستی فرودستی پایگاه اجتماعی زنان با نظام‌های فرهنگی جوامع مرتبط است و فرصت‌های دختران و زنان را برای بازیابی، محدود می‌کند (۱۱).

مطالعه سهرابی‌زاده (۲۰۱۶) نشان می‌دهد زنان پس از فاجعه در خانواده و جامعه با خشونت خانگی (خشونت جسمی، روانی و جنسی) و خشونت در جامعه (خشونت روانی و آزار جنسی) روبرو می‌شوند (۴).

مطالعه فیشر^۷ (۲۰۱۰) نشان می‌دهد خشونت علیه زنان پس از فاجعه بدلیل تخریب زیرساخت‌ها، نبود امکانات بهداشتی، از بین رفتن نظم و امنیت و... نیز ادامه می‌یابد (۲).

مطالعه پارکینسون (۲۰۱۷) نشان می‌دهد فاجعه‌ها علاوه بر بی‌خانمانی، بیکاری و سکونت در اردوگاه نقش محافظتی مردان در خانواده را تهدید می‌کند که باعث از دست دادن کنترل زندگی توسط مردان می‌شود و نهایتاً منجر به افزایش تنش در خانواده و خشونت علیه زنان می‌شود (۵).

مطالعه گرهارت و همکاران^۸ (۲۰۱۸) نشان می‌دهد مواجهه طولانی‌مدت با فاجعه، اسکان نامناسب و از بین رفتن شبکه‌های اجتماعی با افزایش گزارش خشونت علیه زنان در مناطق آسیب‌دیده از طوفان همراه بوده است (۱۹).

در نقد و جمع‌بندی مطالعات این حوزه باید گفت که برخی تحقیقات نگاه آسیب‌شناختی دارند. این مطالعات با نگاه مددکارانه و روان‌شناختی با ارائه مداخلات خاص، سعی در توانمندشدن زنان آسیب‌دیده دارند. دسته دوم تحقیقاتی هستند که به آثار و پیامدهای زندگی حوادث (در اینجا به طور خاص زلزله) بر کیفیت زندگی اجتماعی زنان می‌پردازند. مطالعه حاضر نیز در این دسته از مطالعات قرار دارد. اما، آنچه مطالعه حاضر را نوآورانه می‌سازد این است که این مطالعه، با شناخت ویژگی‌های مختلف زندگی زنان در این مناطق، با استفاده از نگرش «از درون» و بر پایه استراتژی پدیدارشناسی، پدیده خشونت علیه زنان را بررسی می‌کند.

چارچوب مفهومی پژوهش

و هنگام زندگی در پناهگاه‌های موقت که امنیت و حریم خصوصی وجود ندارد، در معرض خطر تجاوزهای جنسی و خشونت قرار می‌گیرند [به نقل از، (8)]. از گروه‌های آسیب‌پذیر زنان که در این زمینه می‌توان به آن اشاره کرد زنان سرپرست خانوارند.

در سالهای اخیر سهم خانوارهای زن سرپرست از کل خانوارهای ایرانی روندی صعودی داشته است. توزیع نسبی خانوارهای زن سرپرست بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵ نزدیک به ۸٫۴ درصد بود و سرشماری ۱۳۹۰ به ۱۲٫۱ درصد و در سال ۱۳۹۵ به ۱۲٫۷ درصد از کل خانوارهای کشور رسیده است (13). تعداد زنان سرپرست خانوار استان کرمانشاه با نرخ ۴٫۴۶ درصد در سال ۱۳۹۵ بیشتر از میانگین کشوری یعنی ۱۲/۷ درصد بوده است که عواملی چون فوت سرپرست، اعتیاد و طلاق در آن دخیل اند (14). با وقوع زلزله ۱۸۱ نفر نیز، همسر و سرپرست خود را از دست دادند (15).

زمین لرزه ها ۷/۳ ریشتری شامگاه یکشنبه ۲۱ آبان سال ۱۳۹۶ استان کرمانشاه در شرایطی اتفاق افتاد که این استان در رتبه بندی استانها از حیث برخورداری از شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی در پاییز سال ۱۳۹۸ استان کرمانشاه با نرخ بیکاری ۱۵٫۷٪ در جایگاه نخست جدول بیکاری کشور قرار داشت (16). از سوی دیگر زمینه اجتماعی، فرهنگی سطح توسعه اقتصادی پیش از زلزله نه تنها نیازهای این زنان را برآورده نساخته بلکه مسائل آنها را بعد از زلزله افزایش می‌دهد. علاوه مسئله تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت بعد از وقوع بلایای طبیعی تاکنون در کارهای پژوهشی مورد مطالعه قرار نگرفته است و به نظر می‌رسد استفاده از روش‌های کیفی می‌تواند در روشن شدن بخش‌هایی از زوایای پنهان زندگی این زنان بخصوص بعد از وقوع بلایای طبیعی کمک کند. بر این اساس، مطالعه حاضر درصدد پاسخ به این پرسش است که زلزله چه تجربیات خشونت‌آمیزی برای زنان سرپرست خانوار ساکن در مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه ایجاد کرده است؟ یا به سخن دیگر، چه تجربه‌ای از خشونت پس از زلزله دارند؟

پیشینه پژوهش

سابقه اولین مطالعات مرتبط با بلایای طبیعی با رویکرد جنسیتی به اوایل دهه ۱۹۷۰ برمی‌گردد (8). مرور ادبیات نشان می‌دهد که یک الگوی جنسیتی در همه سطوح فرایند سوانح طبیعی اعم از در معرض خطر قرار گرفتن، برداشت و درک از خطر، آمادگی، پاسخ به وضعیت، تأثیرات فیزیکی، روانشناختی، جامعه‌شناختی، بازیابی و بازسازی وجود دارد (17). (مطالعات آریابانندو^۱، ۲۰۰۶)؛ (آستین^۲، ۲۰۱۶)؛ (ریس و همکاران^۳، ۲۰۰۵)، (پارکینسون^۴، ۲۰۱۷)؛ (حیاتی^۵، ۲۰۱۳)، (سهرابی‌زاده، ۲۰۱۶) و (فیشر^۷، ۲۰۱۰) نشان می‌دهند که بین بلایای طبیعی و افزایش میزان خشونت علیه زنان رابطه وجود

⁵Bradshaw & Fordham

⁶Bhadra

⁷fisher

⁸Gearhart, et al

¹Ariyabandu

²Austin

³Rees, et al

⁴ Parkinson

نظریه‌ها در تحقیقات کیفی نقشی مکمل و الهام بخش در فرایند تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌ها برای ایجاد "حساسیت نظری- مفهومی" به منظور باز کردن ذهن محقق نسبت به مسائل و دسته-بندی‌ها دارند. در این مطالعه، رویکردهای عمدتاً تفسیری، جامعه-شناسی روزمره نظیر رویکردهای فمینیستی، تئوری مردسالاری هژمونیک و دیدگاه موقعیتی برای درک تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت استفاده شده است.

در تئوری فمینیستی زنان بر اساس جنسیت خود به دلیل سلطه ایدئولوژی مردسالارانه تحت ستم قرار می‌گیرند. اساس نظریه فمینیستی، دربار نابرابری جنسیتی بر این اساس استوار است که: زنانه در جامعه در موقعیت نابرابری نسبت به مردان واقع شده اند. در واقع، بسیاری از خواسته‌ها و نیازهای زنان پس از فاجعه همچنان به‌حاشیای جامعه پنهان می‌شود و زمینه‌های آسیب‌پذیری آنها فراهم می‌آورد (12).

رویکرد مردانگی هژمونیک بر علل ساختاری خشونت علیه زنان تأکید دارد و استدلال می‌کند، نظام مردسالاری عامل موقعیت فرعی زنان در جامعه است که در آن مردان از خشونت به عنوان ابزاری برای کنترل زنان استفاده می‌کنند. بر این اساس در فاجعه هنگامی که نقش مردانگی، مردان متزلزل می‌شود، مردان از طریق افزایش خشونت علیه زنان می‌کوشند نظام سلسله مراتبی را احیا کنند (به نقل از، Z، D). رویکرد موقعیتی عامل اصلی افزایش خشونت علیه زنان را عوامل مرتبط با محیط، عدم محافظت و امنیت پس از فاجعه می‌داند. از دیدگاه صاحب‌نظران این تئوری، پس از فاجعه، هنگام جابجایی و سکونت در اردوگاه شبکه‌های اجتماعی مختل شده و افراد وادار به سکونت در مکان‌هایی می‌شوند که همدیگر را نمی‌شناسند تا در مواقع نیاز از کمک آنها بهره‌گیرند (20).

روش پژوهش

در این پژوهش، به منظور درک تجربه زنان و دختران سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله از استراتژی پدیدارشناسی استفاده شده است. پدیدارشناسی تفسیری برای تجربیات خاص افراد به‌عنوان یک منبع اعتباری دانش، ارزش قائل بوده و برای نیل به تجربه ذهنی مشارکت‌کنندگان مناسب است.

جامعه مورد مطالعه، کلیه زنان و دختران سرپرست خانوار شهرستان زلزله زده سرپل‌ذهاب بودند. با عنایت به اینکه از میان شهرستانهای زلزله زده بیشترین آسیب به شهرستان سرپل‌ذهاب وارد شد، این شهرستان به عنوان محل پژوهش برگزیده شد.

از نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب افراد استفاده شد. زنان مورد مطالعه بر اساس دو معیار انتخاب شدند: ۱- تناسب بین تجربه آنها و هدف تحقیق که تناسب تجربه نامیده می‌شود. بر این اساس زنانی که مورد خشونت واقع شدند، به‌عنوان نمونه هدف مشخص شدند؛ ۲- داشتن ویژگی‌های یک فرد مطلع و آگاه در خصوص موضوع مورد بررسی که از آن به‌عنوان کیفیت شخصی مشارکت‌کننده یا مطلع کلیدی تعبیر می‌شود.

حجم نمونه از طریق نمونه‌گیری نظری و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. در تحقیق کیفی نمی‌توان با قاطعیت تعداد افراد

مورد مصاحبه را پیش‌بینی کرد. «مهم‌ترین نکته در حجم نمونه این است که مشارکت‌کنندگان باید افرادی باشند که همگی پدیده مورد بررسی را تجربه کرده و بتوانند تجربه زیسته‌شان را بیان و تشریح کنند» (9). بر این اساس، پس از مصاحبه با ۲۰ نفر از زنان و دختران سرپرست خانوار، به تحلیل داده‌ها پرداختیم. داده‌ها با استفاده از مصاحبه‌های عمیق فردی گردآوری شدند. فرم مصاحبه‌ها به دو صورت بود: سوالات اصلی که تجربه خشونت را در بین زنان بررسی کردند؛ سوالات فرعی که دنباله سوالات اصلی را پیگیری می‌کردند و بر تجارب خاص و منحصر زنان استوار بودند؛ برای مثال، موقعی مورد خشونت قرار گرفتی چکار کردی؟ میشه مثال بزنی؟

زمان انجام مصاحبه‌ها ۱۲۰ دقیقه بود. مصاحبه‌ها با توجه به ملاحظات اخلاقی و تمام شرایط استاندارد، مانند تعیین‌کنان، زمان و محدودیت مصاحبه، همه مصاحبه‌ها پس از کسب اجازه شرکت‌کنندگان بدون نام صورت گرفت.

تحلیل داده‌ها بر اساس روش تحلیل دیکلمن و همکاران (۱۹۸۹) این‌گونه انجام گرفت:

ابتدا با خواندن داده‌ها، کلیتی از موضوع حاصل شد که امکان یک فهم کلی را برای ما فراهم ساخت. در مرحله دوم، تمایزگذاری میان واحدهای معنایی ایجاد شد که در ارتباط با مرحله اول یک مجموعه از مفاهیم و معانی شکل گرفت که اکتشاف موضع و در نتیجه امکان توصیف ضعیف برای ما فراهم شد؛ در مرحله سوم، بیانات، گفته‌ها و روایات مصاحبه‌شوندگان با تأکید بر پدیده مورد نظر امکان‌پذیر شد. مرحله چهارم، ساختار معانی شکل گرفت و توصیفات در یک مجموعه حالتی منسجم گرفته و در قالب مفاهیم انتزاعی و عالی قرار گرفتند. لذا، در مرحله اول، مدیریت داده‌ها، مرحله دوم، توصیف داده‌ها، مرحله سوم طبقه‌بندی، مرحله چهارم تفسیر (توسعه یک توصیف محتوایی؛ چه چیزی رخ داده است) توسعه یک توصیف ساختاری؛ چگونگی تجربه کردن پدیده) داده‌ها انجام شد.

یافته‌های پژوهش

در روند تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۴۷۴ کد باز و اولیه، ۵۵ درون‌مایه فرعی و ۴ درون‌مایه فراگیر یا اصلی استخراج شد. پاسخ به این سوال اصلی پژوهش «چه تجربه‌ای از خشونت پس از زلزله دارید؟» به چهار مقوله اصلی که عبارتند از: دسترسی ناعادلانه به منابع، داغ‌ننگ، فقدان امنیت و تخریب اجتماعات دست یافتیم.

دسترسی ناعادلانه به منابع

در دوره بازبایی از فاجعه، زنان در همه سطوح با تبعیض مواجه می‌شوند. از منابع و حقوق کمتری نسبت به مردان بهره‌مند و مجبور به تحمل فشارهای اضافی و نامتناسب‌اند که احتمال بازتوانی آنها را کمتر می‌کند (10). (در شرایط اضطراری پس از زلزله، هنجارهای مردسالارانه‌ای که عمیقاً ریشه در جامعه دارد، وضعیت زیردستی زنان را به ارمان می‌آورد. در سیستم توزیع امداد دولتی دسترسی به اقلام امدادی بر پایه سیستم ثبت نام سرپرستان خانوار (مرد) است که به

¹Diekelman et al

در امان نیستند. در چنین فضایی، با انواع رفتارهای منفی از جمله تهمت، شایعه و بدبینی نسبت به خود مواجه می‌شوند و معمولاً مسئول تخلف از هنجارهای جامعه می‌باشند.

«بعضی از این مهندسا و معمارهایی که برای بازسازی اومده بودن. تا می‌فهمیدن مطلقه ای، پیشنهاد دوستی یا صیغه میدادن» (شرکت کننده ۱۸).

«بعضی اوقات اگر خیری برای کمک می‌آمد با بدبینی اطرافیان و اقوام شوهرم مواجه می‌شدم و مدام باید توضیح میدادم که برای چی آمده بود» (شرکت کننده ۳).

«برای انجام کارهای اداری و تعمیر ساختمان مجبور بودم زیاد بیرون برم. کلی حرف پشت سرم بود؛ متلک میزدن که رفته دنبال شوهر یا حتی بدتر از این. اگه مشکلی برات پیش بیاد مجبوری ساکت باشی، چون همه تو را مقصر می‌دانند» (شرکت کننده ۸).

فقدان امنیت

نامنی سرپناه و شرایط زندگی ارودگاه، با احتمال وقوع خشونت علیه زنان و دختران تاثیر می‌گذارد. پس از زلزله به علت نبود زیرساخت‌های مناسب سیستم برق رسانی تخریب شد و تا چند روز خاموشی برق وجود داشت. قطع برق، روشنایی نامناسب و نور کم در اطراف توالت‌ها و حمام‌های تفکیک نشده فرصت سوء استفاده از زنان را فراهم می‌ساخت.

«توالت‌ها قفل نداشتن، بعضی مردا سرشون پایین می‌انداختن یه دفعه می‌خواستن بیان تو!! شبها هم تاریک بود، نمی‌تونستی ببینی چه کسانی رفت و آمد دارن. بعضی از مردها در اطراف توالت‌ها یا خرابه‌ها ادرار می‌کردن. مجبور بودیم به صورت گروهی یا با یکی از مردان به دست‌شویی بریم» (شرکت کننده ۶).

حضور غریبه‌ها، کارگران و معتادان به منظور امداد رسانی، بنایی یا غارت در منطقه باعث بالا رفتن احساس عدم امنیت در سطح شهر شد. برخی از زنان سرپرست خانوار با نزدیک شدن به شب احساس ناامنی می‌کردند، چون بسیاری از غریبه‌ها و مردان معتاد در مجاورت آنها چادر زده بودند و احساس می‌کردند هر کسی به راحتی می‌تواند وارد چادرها آنها شود.

« شهرداری تعدادی از این چادرها را جمع‌آوری کرد، اما چه فایده!! دیواره چادرها خیلی نازک بود تو شب وقتی چراغ روشن می‌کردیم از بیرون، داخل چادر تا حدودی مشخص بود. یه شب یه مردی سرشو از چادر آورده بود داخل. تا جیغ زدم، فرار کرد» (شرکت کننده ۱۵).

«سرپرست خانوار» اجازه دسترسی مستقیم به اقلام امدادی را می‌دهد. در آمار رسمی پدر یاشوهر به عنوان «سرپرست خانوار» ثبت شده و زنان نیز تابع آن بوده‌اند، در نتیجه وابستگی آنان را به خانواده و جامعه تقویت می‌کند. پس از زلزله، برنامه توزیع امداد دولتی بر مردان متمرکز بود و حق اساسی زنان در دسترسی به امداد نادیده گرفته شد در جریان نام نویسی برای دریافت کمک‌ها، سازمان‌های امداد رسانی پدر یاشوهر را به عنوان سرپرست خانوار به رسمیت شناختند و زنان مجرد در حاشیه قرار گرفتند که نشان می‌دهد، زنان سرپرست خانوار آخرین کسانی هستند که از فاجعه بهبود می‌یابند.

« زمانیکه برای دریافت چادر و کانکس ثبت‌نام کردند، اسم پدرم را به عنوان سرپرست نوشتن. درحالیکه پدرم پیر و ناتوانه، نمی‌تونه برای دریافت کمک‌ها مراجعه کنه » (شرکت کننده ۴)

« برای تحویل کانکس باید شوهرم حضور می‌داشت چون کانکس را به مردان سرپرست خانواده تحویل می‌دادند» (شرکت کننده ۱۱).

با اینکه اکثر اقدامات امدادی برای کل جمعیت آسیب دیده در نظر گرفته شده است، اما وقتی زنان در توزیع منابع به ساختارهای موجود که بازتاب ساختار مردسالارانه جامعه است تکیه می‌کنند، در دسترسی به منابع بشردوستانه به حاشیه می‌روند. (12). اگرچه زنان قدردان کمک‌های خیرین و امدادگران بودند اما در روند تحویل کمک‌ها احساس ناامیدی و حقارت می‌کردند.

«امداد رسان‌ها برای اینکه کارشون رو زودتر انجام بدن کمک‌ها را به طرف چادرها پرتاب می‌کردن. من واقعاً احساس حقارت کردم، هیچ نظم و انضباطی تو کارشان نبود. بعضی وقتا که برای دریافت کمک‌ها به مراکز توزیع می‌رفتیم، سرمون داد می‌زدن و ما را بیرون می‌انداختن، انگار رفتیم گدایی» (شرکت کننده ۱۳).

شرکت کنندگان روند توزیع کمک‌های امدادی را ناعادلانه توصیف کردند.

«عده‌ای در محل دست به غارت و دزدی زدند. برخی از معتمدین به جای تقسیم کمک‌های مردمی بین همسایه‌ها، به آشنایان خودشان دادن یا آن‌ها را مخفی کردن و چادر روی آن کشیدن، از اون همه وسیله یه قوطی کنسرو به من دادن» (شرکت کننده ۱۴).

داغ ننگ

داغ ننگ (Hot Stigma)، برجستگی اجتماعی است که راه نگرستن فرد به خود را تغییر می‌دهد و صلاحیت لازم برای پذیرش اجتماعی توسط دیگران را از وی سلب می‌کند. افراد داغ خورده به جرم متفاوت، محکوم به تحمل سنگینی نگاه دیگران، ترحم‌های بی‌مورد، نیشخندهای زهرآلود، طعنه‌های بیرحمانه و... می‌شوند (۲۱). پس از فاجعه نیز، زنان سرپرست خانوار از حرف‌ها و انگ‌زنی‌های اطرافیان

« نصف شب دیدم یکی با دستگیره در کانکس ور می‌ره. می‌خواد بیاد تو، گفتم کی هستی؟! "آهسته" گفت تنهایی بیام تو؟! کلی بد و بیراه بهش گفتم. ولی داشتم از ترس سخته می‌کردم» (شرکت کننده ۷).

تخریب اجتماعات

در فاجعه فروپاشی اجتماعات و خانواده سنتی بر سیستم های حمایت اجتماعی زنان تأثیر می‌گذارد و آنها را در معرض آسیب پذیری و خشونت قرار می‌دهد (18). اسکان زلزله زدگان بدون توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی منطقه و ازدحام جمعیت نیز موجب تخریب شبکه‌های حمایتی زنان شد که در افزایش خشونت علیه زنان تأثیرگذار است. زلزله به دلیل تخریب ساختار اجتماعی پیشین و اسکان در اردوگاه، اجتماعات محلی و سرمایه اجتماعی را از بین برده و افراد را بدون ملاحظه شرایط فرهنگی و اجتماعی در یک مکان جمع می‌کند، در چنین شرایطی مردم در محل های استقرار جدید فاقد هرگونه سرمایه اجتماعی بوده و احساس تعلق و نزدیکی چندانی به همدیگر ندارند.

«درسرپل ذهاب ساکنین محله ها با هم فامیل اند و برای مراقبت از کودکان منازل بهیکدیگرمتکی اند، بعد از زلزله

خیلیا توان بازسازی خونه‌هاشون رو نداشتن و مهاجرت- کردن. الان بیشتر همسایه‌ها رو نمیشناسم معلوم نیست، کی هستن؟ یا از کجا آمدن؟ از وقتی این کارگرا اومدن همش تو کانکس بودم، نمی‌تونستم ببایم بیرون هوایی بخوریم» (شرکت کننده ۳).

پس از فاجعه، قانون و نظم در بدترین حالت قرار دارد و تمرکز اداری دولتی برای نجات متمرکز می‌شود. زنان در چنین شرایطی مورد غفلت واقع شده و هدف خشونت مردان قرار می‌گیرند (21). در غیاب نظم و انضباط در روند تحویل اقلام امدادی برخیزنان احساس می‌کردند برای دستیابی به کمک‌ها، باید از عزت و آبروی خود مایه بگذراند.

«هنگام توزیع اقلام امدادی مردم رو هم می‌افتادن، بعضی ها هم زخمی می‌شدن. تو این اوضاع برخی از مردا دست درازی می‌کردن یا تنه می‌زدن، خیلی هام بدو بیراه می‌گفتن که: فلان فلان شده!! کس دیگه‌ای نبود؟! ضعیفه!! به خاطر بچه‌هام مجبور بودم برم ، کس دیگه‌ای نداشتیم» (شرکت کننده ۱۳).

جدول ۱: مقوله‌های اصلی و فرعی تجربه خشونت

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	درون مایه اصلی
دسترسی ناعادلانه	تبعیض، نابرابری، بی عدالتی، غارت ، احتکار منابع امدادی ،عدم برآورده شدن نیازها	ساز و کارهای خشونت زن
به منابع	باورهای منفی، انگ‌زنی و شرمساری، طرد ، توهین، فقدان تحرک	
داغ ننگ	تخریب زیرساخت‌ها، توالیت و حمام تفکیک نشده، دیواره نازک سرپناه، سهولت ورود و نداشتن قفل	
فقدان امنیت	چادر و کانکس	
تخریب اجتماعات	از بین رفتن شبکه های همسایگی و خویشاوندی، فروپاشی نظم اجتماعی، هرج و مرج	

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تجربه زیسته زنان و دختران سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله سال ۱۳۹۶ کرمانشاه، به روش پدیدارشناسی تفسیری با استفاده از مصاحبه عمیق فردی روی ۲۰ نفر از زنان و دختران سرپرست خانوار انجام گرفت. شرایط اجتماعی پس از فاجعه بسیار پیچیده است، آسیب پذیری زنان سرپرست خانوار به دلیل هنجارهای فرهنگی و نقش‌های جنسیتی در فاجعه شدت یافته و آنان را در معرض خطر خشونت قرار می‌دهد. زلزله می‌تواند منجر به احساس از دست دادن کنترل در زندگی و از بین رفتن سلسله مراتب اجتماعی شود و زمینه‌های خشونت علیه زنان را فراهم آورد که این مهم را می‌توان در از دست دادن اشتغال، سرمایه، مسکن پر ازدحام یا اردوگاه فاقد امکانات رفاهی- بهداشتی مناسب مشاهده کرد. همچنین عوامل دیگری از جمله اسکان زلزله زدگان بدون توجه به زمینه‌های فرهنگی- اجتماعی منطقه و تخریب زیرساخت‌ها و سرمایه اجتماعی جو مستعد خشونت

علیه زنان را ایجاد می‌کند و آنها را بیشتر در معرض خطر خشونت و آزار جنسی قرار می‌دهد.

کلیشه‌های منفی، ترس از ننگ و شرمساریناشی از آزار جنسی، تحرک زنان را محدود می‌کند. همانگونه که در دیدگاه فیمینستی اشاره شد، هنجارهای فرهنگی موجب آسیب پذیری زنان در فاجعه را فراهم می‌کنند.

زنان و دختران سرپرست خانوار پس از فاجعه به دلیل از دست دادن امکانات حفاظتی و امنیتی آسیب پذیرتر می‌شوند و مورد آزار و اذیت جنسی قرار می‌گیرند و همانطور که در رویکرد موقعیتی اشاره شد، این وضعیت اغلب به دلیل عدم رعایت حریم خصوصی در اردوگاه و کمبود امکانات بهداشتی خصوصاً، به ویژه هنگام اسکان مجدد در اردوگاه رخ می‌دهد.

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد دو مکانیسم: ساختار بنیادی مردسالاری و فقدان دیدگاه جنسیتی در برنامه‌های امداد رسانوی مدیریتی- که ریشه در اقدامات و عقاید اجتماعی و فرهنگی جامعه

پیش از اجرای پژوهش از شرکت‌کنندگان رضایت کتبی گرفته شد و تمام شرکت‌کنندگان با رضایت خود در پژوهش شرکت داشتند به آن‌ها اطمینان داده شد که مصاحبه‌های آنها محرمانه خواهد بود.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمام نکات اخلاقی شامل رازداری، امانت‌داری، دقت در استناددهی، قدردانی از دیگران، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها، رعایت حریم خصوصی شرکت‌کنندگان توسط پژوهشگران مدنظر قرار گرفته است.

حامی مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسندگان بوده و هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

مشارکت نویسندگان

این نوشتار برگرفته از پایان نامه مقطع دکتراست. نویسنده اول دانشجوی مقطع دکتری؛ نویسنده دوم استاد راهنما و نویسنده مسئول است؛ نویسنده سوم استاد مشاور پایان نامه می باشند.

تعارض منافع

این مقاله برگرفته از رساله دکتری تحت عنوان «پایامدهای اجتماعی فرهنگی زلزله در زندگی زنان سرپرست خانوار» (تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار در زلزله کرمانشاه) گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکزی باشد و با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

مورد مطالعه دارد- حقوق و ظرفیت زنان پس از زلزله را مورد غفلت قرار می‌دهد. در برنامه‌های امدادسانی توجهی به زنان به‌عنوان گروه-های آسیب‌پذیر نشده و بیشتر حمایت‌هایی از وقوع زلزله بر روی رفع نیازهای فوری به جای رسیدگی و کاهش آسیب‌پذیری زنان متمرکز بوده است. کسانی که دست‌اندرکار مدیریت فاجعه هستند، آگاه نیستند که خشونت علیه زنان و دختران ممکن است پس از فاجعه افزایش یابد. علاوه بر این، در فاجعه نیازهای واقعی زنان به اندازه کافی برآورده نمی‌شود، در نتیجه نابرابری‌های جنسیتی قبل از زلزله نه تنها کاهش نمی‌یابد بلکه تشدید می‌شود این بدان معنی است که زنان نه تنها در معرض خطرات بلایا طبیعی قرار می‌گیرند، به خدمات مراقبت از سلامتی خود دسترسی ندارند، قربانی خشونت نیز می‌شوند.

این خشونت‌ها زمانی مضاعف شده که به دلیل تابوهای فرهنگی زنان خوداظهاری زیادی در ارائه مشکلات ندارند و کسب آمار و اطلاعات دقیق مربوط به شیوع خشونت علیه زنان در بلای طبیعی دشوار است که این به نوعی از جمله محدودیت‌های این پژوهش نیز محسوب می‌شد. لذا، رفع خشونت‌ها علیه این زنان منوط به حذف موانع فرهنگی ماقبل حوادث و توجه به قدرت تصمیم‌گیری آنها در بطن خانواده و جامعه است که نیازمند مطالعات بیشتر است. علاوه بر این، با ایجاد مراکز مشاوره‌ای و آگاه‌سازی آنها از حقوق خود می‌توان مانع تعدی به حقوق آنها شد. افزون بر این، با ایجاد اشتغال زودبازده و کاربر خانگی می‌توان مشارکت اجتماعی و تولیدی آنها را بالا برد تا با کاهش فشارهای روانی، سلامت اجتماعی در ابعاد انطباق و خودشکوفایی اجتماعی آنها را افزایش داد.

ملاحظات اخلاقی

References

1. [Ariyabandu M. Gender Issues in Recovery from the December 2004 Indian Ocean Tsunami: The Case of Sri Lanka.](#)
2. [Fisher S. Violence Against Women and Natural Disasters: Findings From Post-Tsunami Sri Lanka. Violence Against Women \[Internet\]. 2010;16\(8\):902-18.](#)
3. [Austin DW. Hyper-masculinity and disaster : The reconstruction of hegemonic masculinity in the wake of calamity. Men, Masculinities Disaster \[Internet\]. 2016;45-55.](#)
4. [Sohrabizadeh S. A Qualitative Study of Violence Against Women after the Recent Disasters of Iran. Prehosp Disaster Med \[Internet\]. 2016;31\(4\):407-12.](#)
5. [Parkinson D. Investigating the Increase in Domestic Violence Post](#)

[Disaster: An Australian Case Study. J Interpers Violence \[Internet\]. 2017;34\(11\):2333-62:](#)

6. Rees S, Pittaway E, Bartolomei L. Waves of violence-Women in post-tsunami Sri Lanka. 2005.

7. [Hayati E. Domestic violence against women in rural Indonesia: Searching for multilevel prevention. 2013.](#)

8. Izquierdo E. A Gender Approach to Vulnerability and Natural Disasters. 2015.

9. Creswell JW. Qualitative inquiry and research design : choosing among five approaches, 2nd ed ,c 2007. [Internet]. Translated. Danaeifard H, Kazemi H, editors. Tehran: Saffar Publications; 2012. 1-۳۲۰ .p.

10. Badri SA, Asgary A, Eftekhari AR, Levy J. Post-disaster resettlement, development and change: a case study of the 1990 Manjil earthquake in Iran. Disasters [Internet]. 2006;30(4):451-68.

11. Bhadra S. Women in Disasters and Conflicts in India: Interventions in View of the Millennium Development Goals. Int J Disaster Risk Sci [Internet]. 2017;8(2):196-207:

12. Neumayer E, Plümper T. The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981-2002. Ann Assoc Am Geogr [Internet]. 2007;97(3):551-66.

13. Abedi Diznab M, Abbasi M, Ali Mandegari M. A Comparative Study of the Characteristics of Female and Male Heads of Households in Urban and Rural Areas (1395

Census of Iran). Ijoss Iran J Off Stat Stud [Internet]. 2018;29(1):95-113.[persian].

14. [Retrieved from: www.women.gov.ir/fa/news/10795](#)

15. Retrieved from:<http://www.ostan-ks.ir>.

16. Retrieved from:www.irna.ir.

17. [Habibpour Gatabi K. "Vulnerability of women in natural disasters: a social construct. WOMAN Dev Polit \(WOMEN'S Res \[Internet\]. 2018:\[persian\].](#)

18. Bradshaw S, Fordham M. Women, girls and disasters: A review for DFID. Dfid [Internet]. 2013;(August).

19. Gearhart S, Perez-Patron M, Hammond TA, Goldberg DW, Klein A, Horney JA. The Impact of Natural Disasters on Domestic Violence: An Analysis of Reports of Simple Assault in Florida (1999-2007). Violence Gend [Internet]. 2018;5(2):87-92:

20. Tomasdotter V. Post-Disaster Gender Based Violence: An Abductive Case Study of Hurricane Katrina and the Haiti Earthquake. undefined [Internet]. 2017 [cited 2022 Jan 19].

21. Ghane Ezabadi F, Kianpour M, Ghasemi V. Lived Experiences of Girls of 30 and Upper Years Old regarding Stigma due to Bachelorhood (Case Study: Isfahan and Yazd). J Soc Probl Iran [Internet]. 2014;4(2):305-331.[persian].